

Végh András

**Szakál Ernő, a budai gótikus szobrok
restaurátora**

2013

MÁTYÁS KIRÁLY MÚZEUM
VISEGRÁD

Marosi Ernő és Szakál Ernő egy újonnan előkerült törzs és fej összeillesztését szemlélik az ásatáson, 1974. február.

1974-ben a budai középkori királyi palota előtti polgárházak egyik betömött pincéjéből került napvilágra az a több mint hatvan összeállítható szobortorzóból és több ezer kisebb-nagyobb töredékből álló gótikus szoborlelet, amely alapvetően kitágította ismereteinket (Luxemburgi) Zsigmond király (1387–1437) korának udvari művészetéről. Az egyházi és világi témákat egyaránt ábrázoló szobrok Európa különböző vidékeiről érkezett mesterek elsőrangú alkotásai, amelyek a 15. század közepén kerültek földbe feltehetően a királyi szobrászműhely alkotásait őrző épület pusztulása során.

A gótikus szoborlelet megtalálása után igen hamar a közönség elé került. 1976 áprilisában nyílt meg a Budapesti Történelmi Múzeum átrendezett állandó kiállítása, ahol a feltárt középkori királyi palota rekonstruált történelmi tereiben, az ún. Gótikus Nagyteremben és a Kápolnában tekinthették meg a látogatók a szobrokat. A restaurálásra és a tudományos tanulmányozásra tehát igen kevés idő állt rendelkezésre. Ennek ellenére az elvégzett munka igen magas színvonalon valósult meg elsősorban annak köszönhetően, hogy a restaurálást a magyar szobrász-restaurátor szakma egyik legnagyobb képviselője,

Szakál Ernő egy szoborfej kiemelését végzi a lelőhelyen, 1974. március

Szakál Ernő végezte. A restaurátor már a feltárás folyamatában is részt vett, ezáltal a lelőhelytől a kiállításig követte a szobortöredékek sorsát. Munkájának egyik legfontosabb része az elsődleges tisztítás és konzerválás mellett a mintegy háromezer töredék szétválogatása, csoportosítása, az összetartozó töredékek összeillesztése volt, amelyben kiváló formaismerete segítette. A szoborlelet mai megjelenését alapvetően befolyásolják a restaurálás során követett elvek. Szakál elsősorban a hitelességre törekedett, a rekonstrukció feladatát ennek rendelte alá. Ez a szoborlelet esetében azt jelentette, hogy csak azon töredékeket építette össze, amelyek tö-

résfelülettel illeszkedtek. Még akkor sem járt el másképp, amikor a kőanyag és a faragás jellegzetességei alapján felismerte a töredékek összetartozását, de a hiányzó részletek nem tették lehetővé az összeépítést. Így tett például a százszorszépes (virágos) övet viselő lovas esetében. A talpazattól a fejig összeillesztett figura kezeit is azonosította a restaurátor, de a karoknál mutatkozó hiány miatt rekonstrukcióra nem vállalkozott. Hasonlóképpen egy udvari öltözet viselő figurához a kőanyag jellegzetességei alapján hozzárendelhető egy kalapos férfifej. Mégis a nyak erőteljes kopása nem tette lehetővé az illesztést, ezért a rekonstrukció elmaradt.

Lovag alak százszorszép díszítésű övvel, 1410-1420 körül

Kiseb kiegészítések csak ott történtek, ahol a statikai szükség, illetve ezzel összefüggésben a látvány megkívánta. Szép példája ennek egy fej nélküli torzó, amelynek köpenyét sok apró töredékből állította össze, de a köpeny alján a hiányzó szakasz helyén vörösréz pálcás megtámasztást alkalmazott. A figura egyik lábszárának hiányát ugyanakkor kipótolta.

A restaurátor munkáját értékelve megállapíthatjuk, hogy az általa követett elv, a hitelesség elve a szoborlelet töredékes látványának elfogadását is jelentette. Ebben természetesen benne volt a kor szemlélete, amely elsősorban az eredeti tárgyat részesítette előnyben a rekonstrukciónál. Szemben állt ez a szemlélet egy korábbi időszakkal, amely a történelmi korok stílusait kitanulva képesnek tartotta magát a töredékesen ránk maradt emlékek teljes kiegészítésére (rekonstruálására). De máig ható kérdéseket is felvet, hiszen ma a látvány igénye talán erősebben jelentkezik, mint valaha, az eredetiség és a hitelesség szempontja pedig sok esetben visszaszorulni látszik. Mégis az a töredékes látvány, amelyet a hitelességre törekvő Szakál Ernő rekonstrukciója létrehozott ma is egységesen elfogadott a szakma és a közönség számára. Ennek magyarázata valószínűleg a szoborlelet töredékes voltának esztétikai értékében rejlik. A szobrok sérült megjelenésükben ugyanis magukon hordják elpusztulásuknak és eltemetésüknek jeleit, de ezáltal nem pusztán egy elpusztult tárgy történetét teszik nyilvánvalóvá. A töredékesség a budai szobrok esetében szemben áll az elevenséggel, amely a 15. század elején dolgozó szobrászműhely egyik legfontosabb jellegzetessége volt. Az internacionális gótika kései szakaszában alkotó szobrászok erőteljesen törekedtek figuráik életszerűségére. A szobrokon ma látható törések, sérülések különös módon további jelentést adnak ehhez az elevenséghez. Sokféleképpen hathat ránk ez a töredékesség. A szoborlelet megtalálásakor a feltáráson résztvevőkre mély benyomást tettek a földből előkerülő figurák. Szobortemetőről, a királyi udvar megelevenedéséről írtak a korabeli első híradások és beszámolók, versek születtek neves költőktől. A sérülések így a pusztulást idézték fel, nem csak a szobrokét, hanem az egész budai királyi udvarét és ezáltal a középkori Ma-

Lovag alak torzója, 1410-1420-as évek

gyar Királyságét is. De a nemzeti érzelmeken túl, számolnunk kell a torzók keltette esztétikai hatással, amely azóta hat kultúránkban amióta a reneszánszban újra felfedezték az antik emlékeket. A száját szólásra nyitó királyfej, amelynek fél arca szétmorzsolódott talán erősebben szólít meg törötten, mintha a teljes ép szobrot látnánk. A kendőbe burkolt kislányfejnek piszére törött orra adja meg azt a bájta, amiért annyira kedvelté vált a közönség számára. A töredékesség így maga is értékhozozónak számít. A ránk maradt emlék eredetiségének tisztelete, Szakál Ernő szemlélete határozza meg máig a budai gótikus szoborlelet bemutatását.

Válogatott bibliográfia:

Zolnay László – Szakál Ernő: *A budavári gótikus szoborlelet.* Budapest 1976.

Zolnay László: *Az 1967-75. évi budavári ásatásokról s az itt talált gótikus szoborcsoportról.* *Budapest Régiségei* 24/3 (1977) 1–161, 24/4 (1977) 1–239.

Szakál Ernő, *Megfigyelések, adatok és következtetések az 1974. évi szoborlelet kérdéséhez.* *Budapest Régiségei* 24/3-4 (1977) 199–210.

Szakál Ernő: *A budavári gótikus szobrok restaurálása.* *Múzeumi műtárgyvédelem* 4 (1977) 49–53.

Szakál Ernő: *A budavári gótikus szoborlelet sérüléseinek és eltemetésének jelképrendszere.* *Budapest Régiségei* 26 (1984) 271–321.

Michael Viktor Schwarz: *Zsigmond víziója a*

királyi udvarról: szobrok a budai palotához. In: *Sigismundus rex et imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond idejében 1387–1437.* Szerk.: Takács Imre. Budapest, 2006. 225–235.

Végh András: *Zsigmond-kori szoborleletek a budai királyi palota környezetéből.* In: *Sigismundus rex et imperator. Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond idejében 1387–1437.* Szerk.: Takács Imre. Budapest, 2006. 219–224.

Zolnay László: *Hírünk és hamvunk.* Budapest 1986. 714-724.

Zolnay László – Marosi Ernő: *A budavári gótikus szoborlelet.* Budapest 1989.

Marosi Ernő: *Az 1974-es budavári szoborlelet.* *Beszélő* 1998/5.